

ЗАМОНАВИЙ АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНГАН ҲОЛДА АУДИТ ЎТКАЗИШНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ

Умарова Ш.К. – СамИСИ, “Бошқа тармоқларда бухгалтерия ҳисоби ва аудит” кафедраси ассистенти

Аннотация: мақолада компьютерлаштирилган шароитда аудит ўтказишнинг хусусиятлари ифодаланган. Замонавий ахборот технологиялари шароитида аудиторлик хизматлари кўрсатишнинг илмий-методологик асослари ёритилган.

Калит сўзлар: аудит, аудиторлик текширувлари, аудиторлик хизматлари, компьютер, компьютерлаштирилган ахборот технологиялари, компьютерлаштирилган шароитда аудит ўтказиш хусусиятлари.

Аннотация: в статье изложены особенности проведения аудиторских проверок и операция аудиторских услуг. Обоснованно методики проведения аудита в условия информационных технологии.

Ключевые слова: аудит, аудиторских проверки, аудиторские услуги, компьютер, компьютерная технология, особенности проведения аудита в условиях информационной технологии.

Annotation: in the article the features of audit checks on computerized conditions were represented. The scientific and methodological bases of audit services on conditions of modern information technology were covered.

Key words: audit, audit checks, audit services, computer, computerizing information technology, the features of audit checks on computerized condition.

Мамлакатимизда олиб борилаётган ижтимоий сиёсатнинг устувор йўналишларидан бири, бу кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш ҳисобига аҳоли даромадларини ва уларнинг турмуш даражасини оширишга эришиш ҳисобланади. Бугунги кунда аҳолининг фаровон ва қулай шароитда ҳаёт кечиришлари учун хизматлар кўрсатиш соҳаси муҳим аҳамиятга эга. Шу сабабли, хизматлар соҳасини ривожлантиришга қаратилган кўплаб меъёрий ҳужжатлар қабул қилинган. Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан 2017 йил 7-февралда қабул қилинган “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармонида ҳам хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини жадал ривожлантиришга қаратилган¹

Миллий иқтисодиётни янги босқичга кўтариш корхоналар ҳўжалик жараёнлари ва бошқарув тизимини замонавий ахборот технологиялари асосида юритишни тақозо қилади. Республикамизда бугунги кунда электрон

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7-февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони “Халқ сўзи” 28(6722) 8.02.2017

ҳукумат, электрон имзо каби масалаларнинг ҳуқуқий асослари яратилган². Компьютер воситалари бошқа кўпгина соҳалардаги каби бухгалтерия ҳисоби хизмати ва аудиторлик текширувларида ҳам кенг қўлланилмоқда.

Маълумотларни электрон воситалар орқали шакллантириш ва уларга ишлов бериш бухгалтерия ҳисоби ва аудиторлик текширувларининг сифатини оширишга хизмат қилади. Мижоз корхона ушбу жараёнда компьютерлардан мустақил равишда фойдаланиши ёки учинчи шахс билан шартнома тузиб ушбу вазифани уларнинг зиммасига юклатиши мумкин. Компьютерлар корхона молия-хўжалик фаолиятининг барча жараёнларини ёки алоҳида жараёнларини ҳисобга олишда фойдаланилиши мумкин. Маълумотларни электрон технологиялари асосида қайта ишлаш шароитида ҳам аудиторлик текширувларининг асосий мақсади ва услубияти ўзгармайди, яъни корхонада бухгалтерия ҳисоби ва молиявий ҳисоботнинг амалдаги қонун-қоидаларга мос юритилишини текширишдан иборат. Корхоналар хўжалик фаолиятини текшириш жараёнида бошланғич ҳужжатлар билан бир қаторда маълумотларни электрон сақловчи ва ташувчи воситалар, шу жумладан, компьютер хотирасиги маълумотлар ҳам текширилади.

Аудитор иқтисодий ахборотларнинг автоматлаштирилган тизимидан самарали фойдаланиши учун хўжалик юритувчи субъект фаолияти, унинг кўрсаткичлари, ҳисобга олиниш қоидаларини мукамал билиши керак. Пировард натижасида текширувларга вақт тежалади, ўтказилаётган назоратнинг сифати ошади. Корхона фаолиятини электрон тизимда аудит қилишда аудиторлар махсус билим ва кўникмаларга эга бўлишлари керак. Аудитор компьютерларнинг тури, дастурий ва математик таъминоти ва маълумотларни электрон қайта ишлаш тизими бўйича амалий тажрибага эга бўлиши керак. Агар, аудиторнинг билими ушбу соҳада етарли бўлмаса, текширув жараёнига соҳа мутахассислари жалб қилиниши лозим. Маълумотларни электрон технологиялар шароитида аудиторлик текшируви бўйича жавобгарлик бошқа шахс зиммасига юклатилмайди. Шу сабабли, аудитор аудит текширувига мутахассис, мисол учун, ахборот технологияси соҳасидаги экспертни жалб қилса, ушбу мутахассис ишини биргаликда режалаштириши, мувофиқлаштириши ва назорат қилиб бориши керак. Экспертнинг асосий вазифаси — аудиторлик текшируви жараёнида аудиторга яқиндан кўмаклашишдан иборат. Мисол учун, компьютер орқали маълумотларни олиш ёки киритиш, ҳисоб-китоб ишларини олиб бориш учун дастурларнинг алгоритмини тузиш, уларнинг мантикий тўғрилигини текширишда ёрдам беради.

² Ўзбекистон Республикаси “Электрон ҳукумат тўғрисида”ги Қонун 18.11.2015 . Ўзбекистон Республикаси “Электрон имзо тўғрисида”ги Қонун 11.12.2003

Компьютер технологияларидан бухгалтерия ҳисоби жараёнларида кенг фойдаланиш орқали содир этилаётган кўплаб операцияларни қисқа вақт ичида қайта ишлаш, молиявий ҳисоботларни тузиш ва уларни назорат қилиш имконияти кенгайди. Компьютер технологияларидан бухгалтерия ҳисоби маълумотларини ва аудитлик текширувлари жараёнида фойдаланиш мижоз молиявий ҳисоботларини қисқа вақт ичида, самарали ва ишончли тарзда текшириш имкониятини беради. Шу билан биргаликда компьютер технологияларини аудит амалиётида кенг қўллаш аудиторлар олдига янгича талабларни ҳам қўйди. Эндиликда, аудиторлар мижоз бухгалтерия ҳисоби хизмати бўлимида компьютер воситалари ва дастурларининг тўғри тузилганлиги, ҳужжатларга ишлов бериш технологиясини мукамал билишлари керак. Улар компьютер воситалари ва дастурларидан самарали фойдалана олиш кўникмаларига эга бўлишлари лозим.

Электрон технологиялари асосида бухгалтерия ҳисобини юритиш шароитида аудиторлар қуйидагиларга эътибор беришлари керак:

- бухгалтерия ҳисоби маълумотларини компьютерга киритиш дастурларига;

- маълумотларни электрон технологиялари асосида юритишда қўлланиладиган техник воситаларнинг турларига;

- бухгалтерия ҳисоби маълумотларига компьютерлар орқали ишлов бериш ва узатиш тартиби (магнитли ташувчилар воситаларига);

- электрон дастурлар таъминоти (қачон ишлаб чиқилган ва фойдаланилган, ушбу дастурларнинг амалдаги қонун-қоида талабларига мос келиши);

- корхонада маълумотларни электрон қайта ишлаш тизимининг ташкилий шакллари (мижоз томонидан ёки шартнома асосида бошқа юридик шахс орқали);

- маълумотларни электрон қайта ишлаш тизимида фаолият юритувчи ходимларнинг малакасига;

- маълумотларни архивлаш ва сақлашга.

Маълумотларни электрон технологиялари асосида ишлов бериш шароитида аудиторлик текширувини ўтказиш учун алоҳида режа ва дастур тузилиши мақсадга мувофиқдир. Бу ўз навбатида қуйидаги масалаларнинг ечимига боғлиқ:

- корхонада компьютер тизимини текшириш учун алоҳида мустақил экспертни жалб қилиш;

- электрон тизимида аудит ўтказиш учун махсус усулларни белгилаш;

- аудиторлик объектини аниқлаб, унинг кетма-кетлигини ишлаб чиқиш.

Маълумотлар электрон технологиялари асосида текширилса, аудиторлик rischi даражаси нисбатан пасаяди. Чунки барча керакли маълумотлар компьютер хотирасида мужассамлашган бўлади. Компьютерлаштирилган шароитда аудит ўтказишга қаратилган дастурнинг ишлаб чиқилиши ва қўлланилиши натижасида компьютер воситаси автоматик равишда корхона фаолиятидаги маълумотларнинг амалдаги қонун-тартиблардаги четланишларини аниқлайди.

Мухтасар қилиб айтганда, турли фаолият билан шуғулланаётган корхоналарда барча жараёнларнинг бухгалтерия ҳисоби компьютерларда амалда оширилади. Шу боис хўжалик юритувчи субъектларда аудит ўтказиш тартиби ҳам компьютер технологияларига асосланиши керак. Бу ўз навбатида аудитнинг компьютерлаштирилган услубиятини ишлаб чиқиш ва қўллашни тақозо қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

- 1.Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7-февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони “Халқ сўзи” 28(6722) 8.02.2017
- 2.Ўзбекистон Республикаси “Электрон ҳукумат тўғрисида”ги Қонун 18.11.2015 .
- 3.Ўзбекистон Республикаси “Электрон имзо тўғрисида”ги Қонун 11.12.2003